

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІМЕНІ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

ФІЛОЛОГІЯ ХХІ СТОЛІТТЯ

**Збірник наукових праць
студентства й наукової молоді**

Харків – 2020

УДК: 881 + 883 + 882 + 882 + 808
Ф 56

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
Протокол № 6 від 20. 10. 2020 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Голобородько Костянтин Юрійович – доктор філологічних наук, професор, декан українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Маленко Олена Олегівна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства та лінгводидактики;

Мельников Ростислав Володимирович – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури та журналістики імені професора Леоніда Ушкалова;

Щербакова Наталія Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови;

Лебеденко Юлія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, координатор з наукової роботи українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка;

Сергієнко Катерина – голова студентського наукового товариства українського мовно-літературного факультету імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка.

Автори публікацій несуть відповідальність за достовірність фактичних даних, чіткість викладу тексту, цитування, а також мовно-стилістичний рівень написання матеріалів.

Філологія XXI століття : Збірник наукових праць студентства й наукової молоді [редкол.: К. Ю. Голобородько (голов. ред) та ін.]. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2020. – 72 с.

Серед численних онімів подає автор і антропоніми церковного використання: *Гавриїл, Миколай*.

Антропонімна система творів І.С. Нечуя-Левицького є мініатюрним відображенням загальнонародного українського антропонімікону другої половини ХІХ століття.

Титаренко Олена Андріївна

Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Наук. кер.: к. філол. н., проф. О. О. Маленко

ЕМОТИВНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ МОДУС ТЕКСТІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО: СИНТАКСИЧНИЙ РІВЕНЬ ТЕКСТОВОЇ СТРУКТУРИ

Проблема емотивно-експресивного навантаження тексту розглядалася в працях таких відомих учених, як Ш. Баллі, В. Болотов, В. Виноградов, В. Воїнова, С. Гладь, Л. Ставицька, О. Тодор, В. Чабаненко, О. Шевченко, Р. Якобсон та ін., які заклали теоретико-практичні підвалини вивчення цього мовного ресурсу текстотворення. Актуальність теми дослідження зумовлена зацікавленням сучасної лінгвістики питаннями ідіостилю письменника. До того ж вивчення ідіостильових характеристик художніх, есеїстичних та публіцистичних текстів відомої української літераторки Оксани Забужко перебуває в активному дослідницькому стані текстів (роботи мовознавців Н. Громової, М. Шведової, Л. Бороденко та ін.).

Мета поданого дослідження полягає у виявленні й описі синтаксичних репрезентантів емотивно-експресивного модусу як ідіостильового та прагматичного ресурсу текстів відомої української письменниці, публіцистки, перекладачки Оксани Забужко.

Стиль мовотворчості О. Забужко відзначає нова естетика, підвищена увага авторки до експресії, що виявляється в емоційному запереченні усталеного, традиційного. Усе це безпосередньо стосується розділу граматики, який вивчає особливості будови, семантики та функціонування синтаксичних одиниць, – синтаксису [2, 41]. Звідси виникає й поняття експресивного синтаксису, питання про який уперше сформулював Ш. Баллі. Мовознавець уважав афективний чинник (експресивний) обов'язковим компонентом будь-якого висловлення [1, 20]. Синтаксичні засоби містять величезний експресивний потенціал, що виявляється передусім у їхній здатності стилістично варіюватися, впливати на прагматику тексту, на сприйняття читача.

Лінгвостилістична система та всі мовні ресурси творчості О. Забужко дотичні до синтаксису і способів текстотворення, які сприяють розкриттю стилістичного потенціалу мови, її змісту з погляду естетики та експресивної семантики. Експресивні засоби текстів письменниці здебільшого засновані на редуції та експансії вихідної моделі речення. Обірвані речення у текстах О. Забужко вжито для недопущення грубості :

Іван, Теклин Іван, а казали на заробітки подався, а він...[4, 71]; задля того, щоб зацікавити читача, дати йому змогу подумати над проблемою твору: *..найкращому дитятоньку Бог долі не дає, — що ж це, виходить, воно й спервовіку так повелося...* [4, 53]; для характеристики персонажів як авторським словом, так і репліками героїв: *Оленка...Оленка, зміючка, сестричка ріднесенька, гадина з лісу...* [4, 18], *...відхиляючись: «Поїхали до тебе... В майстерню...»*[5, 34]; для вираження хвилювання, невпевненості: *Побачила б площу того дня, а щоб я зробила...*[6, 287].

У разі використання еліптичної структури йдеться насамперед про особливу форму речення й про мовну економію: *Оленці-сватання, Василю ж – запоїни* [4, 60], виділення уваги на певному елементі тексту: *...то був перший український мужчина. Направду — перший* [5, 76]. У текстах О. Забужко превалюють парцельовані конструкції, розділені крапкою: *Чому зглянувсь Господь на Авелеву жертву. А на Каїнову не зглянувсь?* [4, 23]. Цей прийом письменниці використовує для актуалізації уваги на окремих деталях тексту. Так само виявом експресії можуть слугувати номінативні речення в текстах авторки: *Україна. Акт Злуки. Майдан* [6, 47]. За допомогою цього прийому О. Забужко описує логічний зв'язок між подіями. Тип конструкції та синтаксичного зв'язку з приєднанням відбиває нестандартний процес утворення думки, її формування й оформлення не одразу, а з попереднім обмірковуванням та опрацюванням форми. У авторки кінець речення формує домінанту сказаного: *Він хотів, щоб увесь народ встав. І ми стояли, сміючись...*[6, 307]. Майже кожен твір О. Забужко насичений асиндетоном, щопосилює інтонацію та залишає простір для уяви читача, який стає ніби співавтором тексту, домислюючи чітке граматичне оформлення речення, яке могло б бути: *Тут впору розреготатися — бодай тому, цієїосені, через силу волочачи своє нещасне, пригноблене тіло вулицями чужого міста, ти вперше спізнала самопочуття невидимки — не відразунавіть втямила, в чімріч, почала чітко придивлятися: атож, так і є...*[5, 51]. Також у творах наявні різновиди експансії, але найбільш виявлено градацію: *Дві сестрички, дві зміючки, дві гадини...*[4, 16].

Таким чином, проведене дослідження засвідчило продуктивність емотивно-експресивного модусу в текстах Оксани Забужко на синтаксичному рівні. Експресивні засоби текстів письменниці здебільшого засновані на редукації та експансії вихідної моделі речення. Усе залежить від авторського наміру й контекстної настанови, з якою вживаються ці трансформації. Аспект прагматики в цьому разі потребує детального вивчення, аналізу й опису.

Література

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М.: Изд-во иностр. лит., 1955. 416 с. **2. Вихованець І.** Граматика української мови. Синтаксис: підручник. Київ: Либідь, 1993. 368 с. **3. Громова Н.** Мовні контрасти як засоби експресивності у творах О. Забужко та

Ю. Андруховича. Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. праць / ред. кол.: В. В. Барчан [та ін.]. Ужгород : Говерла, 2011. Вип. 16. С. 357-360. **4. Забужко О.** Казка про калинову сопілку. К. : Факт, 2000. 84 с. **5. Забужко О.** Польові дослідження з українського сексу: Роман. К.: Згода, 1996. 142 с. **6. Забужко О.** Український палімпсест: Оксана Забужко в розмові з Ізою Хруслінською. К. : Комора, 2014. 408 с.

УДК 811.161.2`373.7

Тищенко Іванна Анатоліївна
Харків, ХНПУ імені Г.С. Сковороди
Наук. кер.: к. філол. н., доц. Т. Ф. Осінова

МОВЛЕННЄВІ ЖАНРИ: ЛАКУНИ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІОЛОГІЇ

Комунікація є важливою ланкою життєдіяльності людини, що забезпечує обмін інформацією, встановлення міжособистісних взаємовідносин. Спрямованість комунікації обумовлює можливість використання мови з різною метою. Цілі комунікації, умови й сфери спілкування визначають вибір учасниками комунікативного акту того чи того мовленнєвого жанру (МЖ). Перші спостереження за МЖ були зроблені М. М. Бахтіним [1], який розумів їх як стійкі типи висловлювання, єдину первинну форму існування мови.

Антропоцентричний напрям актуалізує мовну особистість (МО) як один з головних об'єктів вивчення. МО, на думку сучасних мовознавців, корелює з мовним образом етносу як носія певної ментальності, сформованої протягом віків, порівн.: «Можна говорити про системно змінювані в часі мовні індивідуалізації окремої особистості, які сукупно становлять її мовну біографію, а в народі таку зміну простежено в просторі й часі. Їхня множина виявляє діахронно змінюваний і територіально варіативний мовний портрет народу» [2; 9].

МЖ відображаються у фольклорних творах, зокрема в пареміях, що являють собою маленькі мовні утворення в межах елементарного висловлювання (загрози, докори, заборони), є одиницями мови й репрезентують її змістовий параметр.

Паремію ототожнюємо з поняттям “мовленнєвий акт”(МА) – «цілеспрямовану мовленнєву дію, що здійснюється відповідно до принципів і правил мовної поведінки, прийнятих у суспільстві, одиницю нормативної соціомовної поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації» [4; 412].

Лінгвокогнітивний рівень (тезаурус) вимагає «особливого підходу до розгляду мовної особистості чи народомовної особистості, оскільки він взаємодіє з етнопсихологічними, соціокорпоративними, національно-